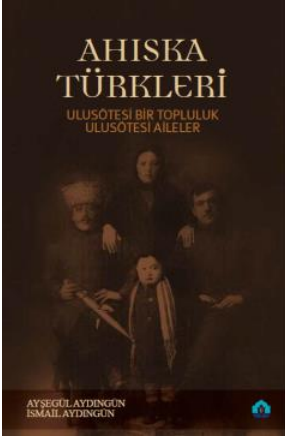

YAYIN TANITIM

Ayşegül AYDINGÜN-İsmail AYDINGÜN, **Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler**, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yay., Ankara, 2014.

Seher ERDOĞAN ÇELTİK*

Ayşegül Aydingün ve İsmail Aydingün tarafından ortak hazırlanan *Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler* adında bir kitap yayımlandı. Kitap Kasım 2014'te okuyucusuyla buluşmuş. Kitap Sunuş, İthaf ve önsözden sonra dokuz bölüm halinde düzenlenmiş. Kitabın sonuna kaynakça ve fotoğraflar eklenmiş. Murat Yılmaz'ın sunuş yazısıyla başlayan kitapta Ayşegül Aydingül'ün Münire Toker ve Talat Ramadov'un anısına başlıklı ithaf yazısıyla karşılaşıyoruz.

Eser Ahıska Türklerinin zorunlu göçleri, göç esnasında yaşadıkları sıkıntıları, karşılaştıkları insanlık dışı muameleyi bilimsel bir zemine oturtturarak sosyolojik zeminiyle ortaya koymaktadır. Atalarından dinlediklerinin etkisiyle bu alanda çalışmaya başlayan yazarın bu alanda yaptığı pek çok araştırma ve inceleme kitabın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Rusya'nın Krasnodar ve Rostov bölgeleri, ABD'nin Indiana ve Ohio bölgelerinde yapılan etnografik ve saha araştırmaları da yazarın kitabını şekillendirmesinde etkili olmuştur.

Giriş bölümünde eserin yazılış amacı şöyle ifade edilmektedir:

"Bu kitap, her türlü stratejik ve siyasi yaklaşımdan uzak bir şekilde, Ahıska Türklerini nesnel ve sosyolojik bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, aynı zamanda, Sovyet rejiminin en acımasız yüzünü deneyimlemiş, önce kendi topraklarından Orta Asya'ya, sonra da Özbekistan'dan, başta Rusya olmak üzere, Sovyetler Birliği'nin farklı cumhuriyetlerine göç etmek zo-

* Ar. Gör. , Gazi Üni. Gazi Eğitim Fak. TDE Eğitimi, sehererdogan@gazi.edu.tr

runda kalmış, dolayısıyla iki sürgün yaşamış, ama buna rağmen millî bilincini ve kültürünü muhafaza etmiş bu halkın geçmişini ve bugününü anlatmayı, ayrıca, yarınına yönelik bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır." (s. 2)

Kitabın Giriş bölümünde Ahıska Türklerinin etnik kimliğinin stratejik ve siyasî hedef kaygısı ile tanımlanması yazar tarafından eleştirilmektedir. Ahıska Türklerinin Sovyet Rusya'sı döneminde yaşadıkları baskılar, göçe zorlanmalar ve bu göçün neden olduğu acılar ve insanlık dışı muamele de dile getirilmektedir. Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra Ahıska Türkleri için vatan bildikleri Türkiye'ye göç olgusu gündeme gelmiş, Gürcistan'daki ilk topraklarına dönme arzusu da canlanmıştır.

Ahıska Türkleri, zorunlu göçleri demek olan Fergana olaylarında büyük acılar yaşamışlardır. Ölüm, kaçırılma, yangın gibi olgular onların yaşadıkları acılardan en önemlileridir.

Eserde göç kavramı, göç olayının yaşanması ve sonuçları değerlendirilmiş ve bu durumun topluluk yaşamı ve geleceğini nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Ahıska Türklerinin göç yolları ve göç sırasında yaşadıkları zorluklar ve acılar ayrıntılı olarak verilmektedir. Göç edildikten sonra oradaki yaşayanlarla Ahıska Türkleri arasında da birtakım sıkıntılar baş göstermiştir.

Üç Kadın, Üç Kuşak, Üç Hikâye: Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Aileler başlıklı bölümde isimleri değiştirilmiş üç kadınla yapılan mülakat yer almaktadır. Hatice Hanım, Amerika'ya göç eden Ahıska Türkü, Şefika Hanım ile Bursa'da mülakat yapılmış. Gülnara Hanım ise Kazakistan'da doğup büyümüş ve Türkiye'de evlenip burada yaşamaya başlamış ve bu topraklara entegre olmuştur. Bu bölümde Hatice, Şefika ve Gülnara Hanımlardan göç sırasında Ahıska halkının yaşadıkları sıkıntıları, acıları dinlemekteyiz. O dönemde söylenen ağıtlar, yazılan şiirler de yaşanan acıyı dile getirmektedir.

Kuramsal Bir Değerlendirme Denemesi: Etnik-Ulusötesi Aileler alt başlığı ile yukarıda üç kuşak kadının hikâyesi sosyolojik boyutu ile irdelenmektedir. Burada ulusötesi kavramının tanımı yapıldıktan sonra göç olgusu ile ulusötecilik kavramı arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. Ahıska Türklerinin göçleri ile ulusötecilik deneyimleri üzerinde de durulmaktadır. Ahıska Türklerinin ulusötesi deneyimlerinin kozmopolit değil etnik bir yapıya sahip olduğunun altı çizilmektedir. Ahıska Türklerinin etnik ulusöteci tutumu sayesinde "*kültürlerini, kimliklerini, âdetlerini, dinlerini ve geleneklerini büyük ölçüde muhafaza ettikleri*" tespit edilmiştir. (s. 28)

Bu bölümde üzerinde durulan bir başka nokta ise Ahıska Türklerinin vatan kavramının karmaşıklığıdır. Eserde vatan kavramının Ahıska Türkleri için bir ikilik arz etmesinden söz edilmektedir. İlk olarak vatan, *"atalarının, hatta bazılarının doğup bir süre yaşadığı, vaktiyle Osmanlı toprağı olan, Sovyet döneminde ve günümüzde Gürcistan sınırları içinde yer alan Ahıska'dır."* (s. 28) İkinci vatan olarak ise; "Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı, bu nedenle de kaybedilen Osmanlı topraklarından kaçan Ahıska Türklerinin de bir kısmı dâhil olmak üzere, birçok Türk ve /veya Müslüman'ın sığındığı Türkiye'dir. Onlar için Ahıska, tarihsel bir ana vatan iken; Türkiye geleceklerini gördükleri vatanıdır.

Vatana dönme olgusu Ahıska Türkleri için topraktan bağımsız olarak düşünülmektedir. Onlar için *"aile fertlerinin yoğun olduğu yerde bir araya gelme veya topluluk üyelerinin yoğun olarak yaşadıkları yerlere gitme"* şeklinde görülmektedir. (s. 29)

Ulusötesi topluluk olarak Ahıska Türkleri birbirlerinden uzak olan yakınları ile teknolojik iletişim vasıtaları sayesinde iletişim kurmakta ve böylece *"sınırları aşan bağlar, aile dayanışmasının devamını mümkün kılmakta, çok çeşitli zorluklara maruz kalmış bu topluluğun deneyimlediği sorun ve acılara aile dayanışması sayesinde dayanabilmesini sağlamak"*tadır. Bu durum modern insanın psikolojik sorunları olan yalnızlık, dışlanmışlık gibi durumların Ahıska halkı arasında görülmesini engellemektedir.

Ahıska Türklerinin ve Ahıska'nın Kısa Tarihi başlıklı üçüncü bölümde Ahıska Türklerinin kim olduğu hangi etnik kökenden geldiği konusunda iler sürülen görüşler ortaya konmaktadır. Yazar bu görüşlerin güvenilirliğini irdeledikten sonra bilge ve belgelerden hareketle bir tanım yapmaktadır. Ahıska'nın tarihinden kısaca söz edildikten sonra 14 Kasım 1944'teki sürgün anlatılır. Sürgünde Yaşam, Örgütlenme ve 1989 Fergana Olayları için de ayrı başlık açılmıştır. Burada olaylar anlatılırken yapılan mülakatlardaki malzeme ile olayların akışı desteklenmiştir. Göç sırasında yaşananlar başka kaynaklardan da alıntılanarak eser yerleştirilmiştir:

"İnsanlık dışı koşullarda, hayvan vagonları içerisinde Gürcistan'dan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürülen, sürgün sırasında açlıktan, soğuktan ve hastalıktan yaklaşık 20-30 bin insanını kaybeden Ahıska Türklerinin can kayıpları, sürüldükleri ülkelerde ilk yıllarda da sağlıksız koşullar, açlık ve hastalık nedeniyle sürmüştür." (s. 47)

Sürgün olayları ve sürgün sonrası Gürcistan'a geri dönüş meselesinin geçmişi, anı ve geleceği konusunda da bilgiler yer almaktadır. Daha

sonra Ahıska Türklerinin örgütlenmesi ve durumu Avrupa Konseyi'ne taşımalarına yer verilir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye zorunlu ve serbest göçü meselesi hakkında da bilgi verilir.

Krasnodar ve Rostov'daki (Rusya Federasyonu) Ahıska Türkleri: Ayrımcılıklar ve İnsan Hakları İhlalleri başlığı kitabın yedinci bölümüdür. Burada Özbekistan'dan Rusya'ya zorunlu olarak göç eden Ahıska Türklerinden ve onların göç ettikleri yerlerde yaşadıkları sıkıntılardan, dışlanmalardan, devlet işlerinde kendilerine görev verilmemesinden vs. gibi ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri gibi hususlar yapılan görüşme kayıtları ile teyit edilerek okuyucuya sunulmaktadır. Bu bölümde Ahıska Türklerinin Rusya'da yoğunlaştığı iki bölge olan Krasnodar ve Rostov'daki durumları ve yaşadıkları sıkıntılar hakkında verilen bilgiler verilmekte; Ahıska Türklerinin ABD'ye yaptıkları göçü hazırlayan sebepler, göç olayı ve sonrasındaki mülteci programı da izah edilmektedir. Amerika'daki yaşamın, Ahıska Türklerinin oraya uyumu ve sosyal ağları kullanımını ve bu sayede diğer Ahıskalılarla iletişimin nasıl gerçekleştiği noktasında da dikkate değer bilgi ve belgeler okuyucuya sunulmaktadır.

Kitabın son bölümü Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Köylüler, Ulusötesi Aileler-Ahıska Türkleri: Analitik Bir Değerlendirme başlığı altında verilmiştir. Burada Ahıska Türkleri ve durumları üzerine bilimsel alanda yapılan çalışmalarının azlığından duyulan üzüntü dile getirilir. Saha çalışmalarında yapılan yeni çalışmalar Ahıska Türklerinin durumunu akademik boyuta taşımaktadır.

Son bölümde post-Sovyet çalışmalarını kuramsal tartışmaları esas alarak yapılan etnografik çalışmalar eleştirilmektedir. Sosyoloji alanında yapılacak olan bu çalışmaların saha çalışmalarında elde edilen verilerden hareket ederek kuramsal çerçeve oluşturmak gerektiği vurgulanmıştır. Kitabın da bu bakış açısını benimsediği şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bu çalışmada, elde edilen verilere öncelik tanıyan, onu benimsenen kuramsal yaklaşımlarla buluşturan ve kuramsal yaklaşımların toplumsal gerçekliği açıklama kapasitesini sorgulayan yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir." (s. 138)

"Etnografik Araştırmada ve Mülakatlarda Ön Plana Çıkan Kavramlar" alt başlığı ile sosyolojik açıdan "aile, köy, sürgün, vatan ve kimlik" kavramlarına ayrı ayrı yer verilmiştir. Ahıska Türklerinin aile kavramına bakışları batılı anlamda aile kavramı ile karıştırılmamalıdır. Onlara göre aile çekirdek değil, oldukça geniştir, yazarın ifadesine göre "*âdeta geniş bir akrabalık/hısımlık (İng. kinship) bağı*"dır. Aile yapısının sürekliliği ve dayanışması topluluk içindeki kadının otoriter fonksiyonuna dayandırılır.

maktadır. Ahıska Türklerinin bugünkü modern dünya içinde gelenekli aile yapısını koruması yaşadıkları acı, göç, sıkıntı, dışlanmalar vs. gibi etkenler sebebiyle geleneksel aile yapısını daha çok benimsemesine da-yandırılmıştır.

Yazarın araştırmalarına göre; Ahıska Türkleri arasında köy kavramı kimliklerinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Onlar hiç görmemiş oldukları köylerini nerelisin sorusuna cevap olarak vermektedirler. Aynı köyden olanlar birbirlerini yakını olarak kabul etmektedir. Yazar köy kavramına bağlılığı da yaşanan göç ve sonuçları bağlamında değerlendirmektedir.

Sürgün olgusu ise Ahıska Türkleri için deneyimlemiş oldukları acılarla dolu bir olaydır. Defalarla gerçekleşmiş olması onların zihninde sürgünün geçmişte olup biten değil, günümüzde ve hatta gelecekte de olması muhtemel bir olgu olarak algılanmaktadır. Yazar sürgün kavramını Ahıska Türkleri için kolektif bir travma olarak değerlendirmektedir.

Son bölümde değerlendirilen bir başka kavram ise vatan olgusudur. Vatan kavramına eserin diğer bölümlerinde de değinilmiş olduğu için burada genel olarak bir değerlendirme yapılmıştır. Vatan kavramının Ahıska Türkleri için çok katmanlı ve karmaşık olduğu vurgusu yenilenmiştir. Burada Ahıska Türklerinin vatan kavramını geçmiş, günümüz ve gelecek olarak da değerlendirilmesi dikkat çekicidir.

Eserde kimlik olgusu, yaşanan sürgün sebebiyle canlı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kimlik kavramının kültürel ve etnik olarak iki boyutlu olarak ele alınmasının Ahıska Türklerinin kimlik algısını daha doğru yansıtacağı ifade edilmektedir.

Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Aileler" alt başlığı altında eserin metin kısmı sonlandırılmıştır. Burada topluluk üyelerinin teknolojik imkânlar dâhilinde sanal olarak bile olsa aile içi iletişimi canlı tutmalarına dikkat çekilmiş ve bu canlılığın topluluğun geleneklerini ayakta tuttuğu ifade edilmiştir. Bu durumun sosyolojik etmenleri irdelenmiştir.

Fotoğraflar başlığı ile eserin sonuna Ahıska Türklerinin sürgün ve başlıca göç yollarını gösteren haritalar ve fotoğraflar konulmuştur. Bu bölüm renkli görsel malzeme olarak esere bir zenginlik katmaktadır.

Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler isimli kitapta yaşanan sıkıntılar birinci ağızdan dile getirilmiş ve tarihî gerçekler de okuyucuya sunulmuştur. Eser, Ahıska Türklerini tanımak ve onların yaşadıklarını öğrenmek isteyenler için kaynak niteliğindedir.

